

De Surinaamse slavenregisters

Lezing dr. Coen van Galen 10 maart 2018

In 2016 is Coen van Galen, historicus aan de Nijmeegse Radbouduniversiteit, begonnen met het project '*Maak de Surinaamse slavenregisters openbaar*'. Sindsdien speelt dit project een belangrijke rol in zijn leven. Op 10 maart jl. hield hij een lezing over het project in Nijmegen voor de werkgroep Caribische en Aziatische Cultuur Nijmegen waarvan een verslag is gemaakt. De historicus / onderzoeker vertelt hoe het project de afgelopen twee jaar is verlopen, wat de Slavenregisters zijn, wat erin staat en wat we ermee kunnen.

Voorgeschiedenis

Van Galen was medio 2016 gepromoveerd op het thema *burgerschap van vrouwen in de Romeinse tijd* en was geïnteresseerd in de vraag hoe het leven was tijdens de slavernij in de oudheid. Hij wilde weten hoe dat werkt. In eerste instantie ontdekte hij dat hij hierop helemaal geen grip kon krijgen. Want alle bronnen die er waren, waren geschreven door Romeinse slaveneigenaren en die gebruikten precies hetzelfde soort argumenten om de slavernij te verdedigen die mensen gebruikten in de 18e en 19e eeuw. Hierdoor kreeg hij geen beeld wie er werkelijk in slavernij leefden. Hij is zich toen hierin verder gaan verdiepen om te achterhalen in welke tijd we wel iets kunnen weten over het leven van mensen in slavernij. Toen ontdekte hij dat er in Suriname slavenregisters zijn, boeken waarin iedereen die in slavernij leefde beschreven staat met vermelding van het geboortjaar en meestal ook met de naam van de moeder erbij. Verder was er informatie over wanneer ze waren overleden, wanneer ze werden verkocht, wanneer ze werden vrijgelaten, etc.

Op die manier kwam hij in juli 2016 in contact met *Maurits Hassankhan*, historicus in Suriname, die al 15 jaar probeerde op een of andere manier het project van de grond te krijgen met het doel de boeken te digitaliseren en in een database onder te brengen.

Van Galen stond een beetje verbaasd. Want hij realiseerde zich dat die boeken zo belangrijk zijn dat ze niet alleen voor de wetenschap van belang zijn maar voor iedereen die op een of andere manier iets met de Surinaamse geschiedenis heeft.

De boeken liggen in het Nationaal Archief Suriname maar voor de meeste mensen zijn ze totaal onbereikbaar. Bovendien is er geen index. Dus je kunt de boeken niet snel doorzoeken. Je moet er willekeurig doorheen gaan zitten bladeren hetgeen enorm veel tijd kost.

Van Galen raakte geïrriteerd dat deze belangrijke bron gewoon niet voor het publiek beschikbaar was, voor de mensen om wie het ertoe doet. En toen hebben ze bedacht: 'Daar gaan we iets aan veranderen. We moeten ervoor zorgen dat iedereen daar gebruik van kan maken.'

Van Galen en Hassankhan hebben toen besloten om de boeken voor drie doelen te digitaliseren. Ten eerste zou het een openbare database moeten worden waarin iedereen kan zoeken. En deze database moet beschikbaar komen via zowel de website van het Nationaal Archief in Suriname als via de website van het Nationaal Archief in Nederland.

Ten tweede moet het ook een functie hebben voor wetenschappelijk onderzoek. Bijvoorbeeld om na te gaan wat het heeft betekend dat mensen in slavernij hebben geleefd. In het verleden is er veel geschreven over '*pro slavernij*' of '*anti slavernij*' maar belangrijk is ook te weten hoe het leven van de mensen ten tijde van de slavernij er werkelijk uitzag. Je kunt dan in ieder geval iets zeggen over hun leefomstandigheden.

Het derde motief om de boeken te digitaliseren had te maken met de hoop dat het project een

constructieve bijdrage zou leveren aan het debat over het slavernijverleden, zowel in Suriname als in Nederland.

Van Galen: 'Als er in Nederland een debat wordt gevoerd over identiteit gaat het al gauw over een *wij-zij debat* in een ruzieachtige sfeer. Bij de Slavenregisters gaat het om iets dat van waarde is voor iedereen en ook nog eens om iets wat we samen zouden kunnen doen.

De geschiedenis van de slavernij is niet mooi. Dat weet iedereen. Maar wat we wel kunnen doen, is om deze geschiedenis die een gezamenlijke geschiedenis is van Suriname, de Antillen en Nederland, beschikbaar te maken voor iedereen.

Wat mensen vinden van die geschiedenis is een individuele kwestie maar we kunnen er wel samen aan werken'.

Een grote groep mensen hebben ze daarom gevraagd of ze als vrijwilliger mee willen werken om een bijdrage te leveren aan het project. Voor een dergelijk project is immers geld nodig. 'We konden natuurlijk bij de overheid in Den Haag aankloppen om daar geld te vragen of aan de overheid in Paramaribo geld vragen. Maar dat hebben we niet gedaan omdat ik er meer in geloof dat een project veel meer waarde heeft als mensen het zelf dragen. En het resultaat heeft bewezen dat we het zelf kunnen doen'.

In september 2015 is van Galen begonnen met het project. Maart 2016 zijn er afspraken gemaakt tussen de RUN en de Anton de Kom universiteit in Suriname. In juli 2016 is de Nijmeegse onderzoeker naar Suriname geweest om te kijken of het überhaupt mogelijk is de bronnen te digitaliseren, want als de kwaliteit te slecht zou zijn kun je er weinig mee. In dit geval kon het gelukkig nog.

Bij enkele fondsen is er geld voor het project aangevraagd. Een deel van de gelden komt bijvoorbeeld uit het Prins Bernhard Cultuurfonds. En ruim een jaar geleden is het onderzoeksteam gestart met *crowdfunding*. Een maand later hadden ze al geld binnen en in de zomer van 2017 konden ze beginnen met invoeren. 'Dat ging fantastisch en in november vorig jaar was alles ingevoerd. We waren ruim twee maanden voor op schema', zegt de onderzoeker.

Organisatie

Over de organisatie vertelt van Galen: 'Hoe organiseer je nu een dergelijk project, want dat gaat natuurlijk niet zo maar. Je moet mensen meekrijgen. Het Nationaal Archief in Suriname moest het project ondersteunen, anders was het kansloos. Verder heeft Noraly Beyer (*voormalig nieuwslezeres, red.*) het werk vanaf het begin heel erg ondersteund. We zijn samen op pad gegaan langs Surinaamse radiostations en kranten in Amsterdam en Rotterdam, we zijn naar Hilversum geweest, etc. In die tijd hebben we veel samengewerkt.

En toen begon het allemaal op 23 januari 2017 in het Bijlmerparktheater waaraan behalve Noraly Beyer ook de voormalige directeur van het NiNsee (*Nationaal instituut Nederlands slavernijverleden en erfenis, red.*) en een Surinaamse muzikband een bijdrage hebben geleverd.

De bijeenkomst was bedoeld om zo veel mogelijk mensen zo ver te krijgen mee te werken aan het project en de boodschap te verspreiden dat er mensen worden gezocht die een bijdrage kunnen leveren aan het project met geld óf als vrijwilliger.

De eerste weken liep het wat moeizaam, omdat het best wel wat tijd kost om mensen van het belang te overtuigen. Maar op een bepaald moment kregen mensen er vertrouwen in en gingen ze erin geloven.'

Bij van Galen ging het er niet zo zeer om dat mensen geld moesten geven maar meer om het feit dat ze 'meededen'. Bijvoorbeeld als donateur, als vrijwilliger, door het project bekend te maken op Facebook, internet, etc., zodat mensen erbij betrokken konden worden. 'Uiteindelijk heeft dit mooie resultaten opgeleverd. Alleen als je kijkt naar de inzameling zelf. We hadden gevraagd om € 25.000,. Een maand of iets later hadden we een bedrag € 41.000,-', aldus van Galen.

De Nijmeegse historicus zegt dat hij blij was met de wijze waarop het geld verdeeld was. Er zaten grote bijdragen bij maar ook kleine bijdragen waarmee hij erg blij was. 'Want dat betekent dat het allemaal mensen zijn die zich erbij betrokken voelden. Mensen die misschien niet de middelen hadden, maar toch bijvoorbeeld € 5,- hebben bijgedragen. Die mensen praten hierover in hun eigen omgeving en zo verspreid je de informatie en laat je mensen nadenken over het slavernijverleden. Mensen gaan zich afvragen wat het voor hen betekent en welke rol zij hierin spelen'. Volgens van Galen zijn dat waardevolle kanten van een project zoals dit.

Toen het geld binnen was, is er contact opgenomen met de landsarchivaris in Suriname, Mw. Tjien Foo, (*Mw. Rita Tjien Foo - Hardjomohamad is nationaal archivaris in Suriname, red.*), zodat ze daar konden beginnen met het inscannen van de boeken. De boeken zijn nooit uit Suriname weggegaan. Ze zijn in Suriname gescand. De digitale scans zijn vervolgens opgestuurd en op een platform geplaatst. De heer Efindie van het Nationaal Archief heeft hier veel werk aan besteed. Alle informatie werd geplaatst op het platform '*Vele Handen*'. Dit platform wordt in Nederland veel gebruikt om informatie die gescand is, beschikbaar te maken. Mensen helpen mee om de informatie als het ware over te tikken. In juni 2017 is hiermee van start gegaan. Er waren toen ruim 17.000 scans. Al die scans werden door twee mensen afzonderlijk van elkaar ingevoerd. Dat is gedaan, omdat een persoon fouten kan maken. Een derde persoon controleerde het nog een keer. Deze besliste ook welke invoer klopte en welke informatie juist was.

Het aantal vrijwilligers dat aan het werk is gegaan groeide uiteindelijk tot ongeveer 600 mensen. In totaal moesten er 34.000 scans worden verwerkt omdat elke scan twee keer moest worden gedaan. 'Als we binnen een half jaar het werk af wilden hebben, zouden we 1400 scans per week moeten doen. Maar dat is extreem hoog. Toch is men hier ruim boven gebleven, met pieken van zelfs ruim 4.000 scans per week', aldus van Galen.

Aan studenten werd gevraagd om het materiaal te controleren maar zij konden het tempo niet bijhouden. Aan de top-invoerders is toen gevraagd of ze ook wilden meewerken om te controleren. Want op die manier kon de invoersnelheid iets naar beneden en de controlesnelheid iets omhoog gebracht worden. Alle vrijwilligers waren zo '*gepakt*' door het onderwerp dat het werk in een hoog tempo werd gedaan. In november 2017 was het invoeren en controleren klaar en lag men op schema.

Vanaf het begin was beloofd dat de informatie per 1 juli met Ketu Koti online zou staan. En zoals het er nu uitziet, gaat dat ook lukken: per juli 2018 komt de informatie online.

De gastspreker zegt ook het bereik ervan belangrijk te vinden. En niet alleen waar het gaat om de ongeveer 1500 mensen die óf als donateur óf als vrijwilliger óf op een andere manier rechtstreeks bij dit project zijn betrokken. Van Galen: 'We hebben ongeveer 20 lezingen en presentaties gehouden en daarnaast is er 57 keer aandacht geweest voor het project op tv, radio en in kranten. Dat was belangrijk i.v.m. het derde doel dat we hadden, namelijk mensen laten nadenken over het slavernijverleden maar dan op een manier die niet direct leidt tot een 'wij-zij discussie' maar meer laat nadenken over de vraag: Wat betekent het nou om in slavernij te leven? En hoe werkt dat door op de wijze waarop wij tegenover elkaar staan, zowel in Suriname als in Nederland? Zo'n project als dit doe je niet alleen. Er zijn donateurs, vrijwilligers, organisaties zoals musea, universiteiten, archieven en allerlei publieke organisaties die zich op een of andere manier hebben ingezet om dit project mogelijk te maken'.

Het was ook leuk dat er aandacht was voor het project in regionale dagbladen, zo vervolgt de onderzoeker. 'Toen een artikel over het onderwerp verscheen in De Gelderlander kwam er daarna ook aandacht voor het project in regionale dagbladen elders in het land omdat De Gelderlander samenwerkt met andere regionale kranten. Bijvoorbeeld kranten in het noorden van het land,

Zeeland, Limburg. Zo hebben we veel reacties gekregen van mensen uit Friesland en Groningen die vroegen of zij een bijdrage konden leveren of mee konden helpen om bijvoorbeeld fondsen te werven. We bereikten dus ook publiek dat normaal gesproken niets of weinig met dit onderwerp heeft. Uiteindelijk hebben we besloten een feestje te organiseren voor alle vrijwilligers en donateurs op 21 januari jl. in Amsterdam. Op 21 januari 2017 was het precies een jaar geleden dat we met het project waren gestart. Op het feest waren ook Noraly Beyer en jazz-zangeres Denise Jannah aanwezig.'

Van Galen benadrukt nogmaals dat de initiatiefnemers het materiaal op 1 juli 2018 op de website van beide nationale archieven willen hebben. Dat was een vereiste en ook dat mensen er gratis gebruik van kunnen maken. Dat was niet alleen voor hem, maar ook voor het Nationaal Archief in Suriname een vereiste.

Als wetenschapper wil hij snappen wat slavernij met mensen doet. Van Galen: 'En dan kijk je niet alleen naar de periode waarin mensen in slavernij leefden, maar ook naar de periode daarna. Het mooie van het archief in Suriname - en tegelijk ook het treurige ervan - is dat de informatie over slavernij relatief compleet is. Je kunt de levens van mensen volgen in slavernij, na de slavernij en de levens van de generatie daarna. Dat kan bijna nergens in de wereld, vooral als het gaat om het onderwerp slavernij. Je kunt veel over Nederlanders zeggen, maar ze hebben bijna alles opgeschreven'.

De Nijmeegse wetenschapper heeft samen met anderen de *stichting Historisch Database Suriname* opgericht waarin men allereerst allerlei informatiestromen aan en met elkaar wil verbinden en ook beschikbaar wil stellen voor onderzoek(ers) in Suriname en in Nederland. Een ander doel van de stichting is om historici in Suriname op te leiden om deze data te gebruiken. Bijvoorbeeld voor het geven van trainingen als het gaat om historische demografie. Verder zal ervoor gezorgd moeten worden dat deze informatie voor historici gratis toegankelijk blijft. Daarnaast wil men ook vergelijkingen maken. Er is vrij veel informatie beschikbaar op internet over Engelse kolonies. Maar interessant is bijvoorbeeld de vraag hoe de situatie in Suriname zich verhoudt tot de situatie in de Engelse koloniën en de situatie op de Antillen ten tijde van de slavernij.

De relatie met Engeland

De invloed van de Engelsen is groter dan we vaak denken, zegt de Nijmeegse onderzoeker. Toen de slavernij in 1833 in de Engelse koloniën werd afgeschaft, vertrokken er nogal wat (Britse) slavenhouders naar Suriname.

Over de Engelse en Nederlandse slavernij en over de opvattingen hierover in beide landen is veel te vertellen. Van Galen maakt melding van de eerste studie bij het vak Geschiedenis bij hem op de Radbouduniversiteit Nijmegen naar slavernij van zijn student **Niels van Corven** die ook aanwezig is in de zaal. Zijn scriptie (*Verboden Handel, januari 2018*) gaat over de Gemengde Brits-Nederlandse rechtbank ter preventie van de slavenhandel. Na een korte introductie door van Galen vertelt Niels van Corven over de resultaten van zijn studie. In dit verslag wordt hierop verder niet ingegaan, maar wordt verwezen naar de studie die te raadplegen is op de website van de wcaac onder de rubriek '*publicaties*'.

Emancipatie en manumissie

Voordat van Galen verder gaat met zijn verhaal over de slavenregisters licht hij nog even de begrippen emancipatie en manumissie toe.

Toen men nog in slavernij leefde werd men in 1863 '*geëmancipeerd*'. Maar voor 1863 werden de tot slaaf gemaakten als ze vrij werden verklaard '*gemanumitteerd*'. Dat was meer op persoonlijke titel. Iemand die vrij wilde zijn, ging hiervoor naar de overheid en moest een *manumissiebrief* ontvangen. Manumissie is afgeleid van het Latijn en betekent 'uit de hand geven' of 'vrijlaten'.

In 1863 heeft de Nederlandse overheid de slaveneigenaren /plantagehouders 300 gulden per

persoon gegeven om de mensen vrij te laten. Voor 1863 was het een omgekeerde wereld. Want toen verwachtte de overheid van een eigenaar die iemand vrij wilde maken dat deze eigenaar een borg gaf aan de overheid van 300 tot 500 gulden. Dus als je iemand vrij wilde laten voor 1863 moest je de overheid juist betalen. Dat had mede te maken met de angst van de overheid dat de mensen na hun vrijlating in armoede konden vervallen. Die borg werd dan gebruikt als een soort voorziening van de overheid om mensen bijstand te verlenen als ze arm zouden worden.

De slavenregisters

Van Galen gaat bij dit onderdeel in op drie centrale vragen:

1. Wat zijn de Surinaamse slavenregisters? Wat staat erin?
2. Waarom werden gegevens geregistreerd in de slavenregisters?
- 3.- Wat kunnen we ervan leren? Of: Hoe kunnen we de registers gebruiken om informatie over het verleden te krijgen?

Sinds ongeveer 12 jaar is er een nieuw gebouw van het Nationaal Archief in Suriname. De registers worden onder kwalitatief goede omstandigheden bewaard. Het probleem is dat ze in originele staat maar op één plek in Paramaribo zijn. Het moment waarop daar iets (rampzaligs) gebeurt, zou alles weg zijn. Dat was voor het team van van Galen dan ook reden om er vaart achter te zetten.

De slavenregisters zijn hele grote boeken die destijds werden bijgehouden door een ambtenaar in Paramaribo. Plantage-eigenaren moesten aangifte doen van elke verandering in hun bezit op de plantage. Bijvoorbeeld: van geboorte, van overlijden, als mensen werden verkocht, als mensen werden vrijgelaten en een paar andere kleinigheden.

Van de wijzigingen stuurde men dan een briefje naar het plaatselijke districtskantoor dat het op zijn beurt naar Paramaribo stuurde waar het werd geregistreerd. Op die manier is alle informatie bewaard gebleven. De boeken zien er in ieder geval nu nog redelijk goed uit.

Op Curaçao, Aruba en vermoedelijk de Bovenwindse eilanden zijn deze registers ook bijgehouden, maar op een veel kleinere schaal. In het archief in Suriname zijn er op dit moment 43 grote boeken. Op Curaçao zijn er 3 soortgelijke boeken. Aan deze laatste boeken wordt eveneens gewerkt om ze beschikbaar te maken.

Vanaf wanneer werden de registers bijgehouden ?

Bekend is de Wet van Koning Willem 1 in 1826, waarin bepaald werd dat alle informatie over mutaties in de levenssituatie van mensen in slavernij moest worden bijgehouden. Het bijhouden van de gegevens is gebleven tot 1863. Uit de eerste fase (1826-1830) zijn geen slavenregisters bewaard gebleven, we weten niet of de informatie werd geregistreerd. Maar in de boeken van 1830, 1838, 1848 en 1851 is wel informatie te vinden. Het is niet zo dat in de tussenliggende periode niets werd geregistreerd maar de mensen werkten in series. Per eigenaar of plantage werden alle mensen geregistreerd die onder de betreffende eigenaar of plantage vielen. Als mensen gestorven waren of vrij kwamen werden ze doorgestreept of als ze verkocht werden aan een andere eigenaar werden ze weer opgenomen bij de nieuwe eigenaar. Op een bepaald moment werden de boeken door de strepen een beetje onleesbaar. Daarom is besloten de registers om een bepaalde tijd bij te houden.

Alle informatie die vanaf 1830 nog relevant was, is in 1838 overgeschreven in nieuwe boeken. In 1848 is dat nog een keer gebeurd. Drie jaar later in 1851 is dat voor de laatste keer gebeurd. Waarom dat zo kort na de voorlaatste keer is gebeurd, is onbekend. Dat laatste boek van 1851 loopt door tot 1863. Voor voorouderonderzoek is de laatste reeks het meest interessant.

Privé-plantages en gouvernementele plantages

In deze registers gaat het om alle mensen die op privé-plantages hebben gewoond. De mensen die rechtstreeks onder het gouvernement vielen, staan hier niet in. Vermoedelijk omdat er veel mensen op gouvernementele plantages waren die formeel niet in slavernij mochten zijn. Het was dus niet handig om deze mensen te registreren. Het gouvernement ging van de fictie uit 'wij doen niet aan slavenhandel, dus onze mensen hoeven niet geregistreerd te worden'. Dat betekent dat er een groep mensen niet in de boeken staat. Maar dat is een relatief kleine groep, mede ook omdat sommige plantages die van het gouvernement waren wel registraties hadden, omdat ze onder de plantagelijst vielen, zoals plantage *Catharina Sophia*.

De boeken zijn verdeeld in twee groepen: boeken met slaafgemaakte mensen die behoorden bij particuliere eigenaren en mensen die behoorden bij plantages. Dat had te maken met de juridische status van de mensen. Er was namelijk al vroeg in de 19e eeuw bepaald dat mensen die op plantages werkten niet los mochten worden verkocht. Zij moesten bij de plantage blijven. Heel oneerbiedig stond er geschreven dat zij niet verkocht mochten worden omdat zij tot de inboedel van de plantage behoorden. Maar van de andere kant bood dit de mensen ook bescherming. Want op die manier konden zij met hun familie of gezin bij elkaar blijven. Alleen als de overheid toestemming gaf, mochten mensen los van de plantage worden verkocht maar dat gebeurde bijna nooit. Deze bescherming hadden mensen die onder particuliere eigenaren vielen niet.

In de boeken van particuliere eigenaren zie je dan ook dat mensen op vrij grote schaal worden verkocht, geërfd of weggegeven. Van Galen: 'Een bizar gegeven, maar wel te verklaren omdat mensen als bezit werden beschouwd'.

Inhoud registers

De 43 inventarisnummers van de slavenregisters in het Nationaal Archief Suriname bestaan in feite uit 41 boeken, want enkele inventarisnummers in het archief in Suriname zijn fragmenten uit hetzelfde boek. Als er meerdere fragmenten zijn uit hetzelfde boek, betekent dat eigenlijk dat de registers niet helemaal compleet zijn. Het onderzoeksteam vermoedde in het begin dat ze helemaal compleet zouden zijn, maar dat was niet het geval.

Van Galen laat op scherm een voorbeeld zien uit het register van 1830 waarin de naam van een particuliere plantage-eigenaar boven staat en twee namen eronder. Een van een man en een van een vrouw. De man is gekocht voor de vrijdom door de eigenaar. Het is een afkorting van de zegswijze '*de schat van de vrijdom*' en het betekent dat de eigenaar deze man gekocht heeft met de bedoeling om hem binnen zoveel jaar vrij te laten. Het besef dat vrijheid als een schat kan worden gezien en dat slavernij geen natuurlijke situatie is, was dus terdege aanwezig in het Suriname van de vroeg 19e eeuw.

De registers van 1830 zijn nogal rommelig. Er zitten soms kolommen in die niet gebruikt worden of andere kolommen die veel te veel gebruikt worden. De vrijwilligers die meegeholpen hebben, hebben hierover ook geklaagd omdat er hiermee haast niet te werken viel. In 1838 heeft de overheid een iets beter gestructureerde versie gemaakt. De historicus laat ook hiervan een voorbeeld zien van een particuliere eigenaar waarin van links naar rechts informatie staat over mensen met hun naam, geslacht, ouderdom (niet altijd te zien) en datum van aangifte (mutatiedatum, de datum waarop iets veranderde). Daarna volgen een paar kleine kolommetjes waaruit o.a. is af te leiden of betrokkenen gekocht zijn, hoeveel er verkocht zijn en hoeveel er overleden zijn.

Op die manier kon bijgehouden wat er met mensen gebeurde die in slavernij leefden.

Verbetering registratie

Het is niet altijd makkelijk om de informatie in de registers te ontcijferen. Er staan bijvoorbeeld vaak accolades in met teksten die schuin staan geschreven. Dat probleem kwam het team in Suriname veel tegen in de oude boeken. Van Galen laat een extreem voorbeeld zien van een register waarvan moeilijk te snappen is wat er precies staat of wordt verteld. Er staat zoveel informatie door elkaar

van mensen die worden gekocht, verkocht, verpand (dit kon ook nog gebeuren) dat er bijna niet uit te komen is. Dat vond het Koloniale Bestuur in Paramaribo destijds waarschijnlijk ook en daarom werd in 1848 een heel ander soort boek ingevoerd waarin alle informatie over mensen in slavernij over twee pagina's werden verspreid. Hierdoor ontstond er meer ruimte om de informatie goed weer te geven.

Vanaf dat moment worden de stukken ook veel waardevoller als iemand op zoek is naar zijn/haar voorouders omdat er niet alleen de naam van de mensen staat maar ook het geslacht, het geboortjaar in plaats van de leeftijd én de naam van de moeder. En dat laatste maakt het mogelijk om stamboomonderzoek te doen.

Vaders niet geregistreerd, gevluchte slaven wel

Namen van vaders werden niet geregistreerd. Hierover zijn veel vragen gesteld. De veronderstelling dat de slavenhouder zelf de vader zou zijn van de kinderen en dat daarom de vader niet werd geregistreerd, is waarschijnlijk meestal niet waar. Want in andere archiefstukken waarin ook de huidskleur werd geregistreerd, werd nauwkeurig bijgehouden hoe donker of licht de mensen waren. En hoe witter of lichter mensen waren, hoe minder aannemelijk het was dat ze ook in slavernij waren. Een eigenaar had er dus niet zo veel belang bij om veel kinderen te verwekken bij zijn eigen mensen.

Het had meer te maken met het *Bezitsrecht*. De meeste mensen leefden op het erf achter het huis van de eigenaar. Hun erf was verbonden met het erf van de burens en dit weer met het erf van andere burens. Het kwam vaak voor dat de vrouw van het ene huis een relatie kreeg met de man van het andere huis en ook een kind van hem kreeg. *Op het moment dat je vaderschap zou willen registreren bij de geboorte van een kind, kon er ruzie ontstaan met de eigenaar over de vraag wie de eigenaar wordt van het kind. Want een kind dat wordt geboren van iemand in slavernij, valt zelf ook onder slavernij.*

Op een vraag in de zaal hoeveel iemand kostte in die tijd, antwoordt de onderzoeker dat dit gegeven niet in de registers staat maar dat dit waarschijnlijk voor een volwassene varieerde van 200 tot ongeveer 1.000 gulden.

Op een andere vraag of slaven die gevlucht waren ook werden geregistreerd, en zo ja hoe dat is gebeurd, zegt Van Galen dat dit inderdaad is bijgehouden. Bijvoorbeeld met de aanduiding 'is sedert jaren vertrokken' of 'is niet aanwezig' of iets dergelijks. Eigenaren hadden er immers belang bij om duidelijk te maken dat mensen niet aanwezig waren, want voor de mensen die wel aanwezig waren moesten ze belasting betalen.

Als namen van mensen doorgestreept zijn in de registers betekent dat nog niet dat ze overleden zijn, maar dat ze misschien doorverkocht zijn en dus niet meer behoren tot de eigenaar of de plantage die vermeld staat boven in het register.

Ontbrekende informatie

Tot voor kort wist niemand in hoeverre de boeken compleet zijn, ofwel hoeveel informatie over de registers ontbreekt. Inmiddels heeft het team o.l.v. van Van Galen dit kunnen uitrekenen.

Zoals gezegd zijn er 41 boeken. Maar uit de berekening is gebleken dat er eigenlijk minimaal 56 boeken moeten zijn. Dus er ontbreken 15 delen, met name in de oude series. Uit de serie 1851-1863 van de particuliere eigenaren ontbreekt bijvoorbeeld een deel. Daarnaast zijn veel van die delen ook nog eens beschadigd. Ongeveer 17 % van de pagina's uit de boeken van 1830 die er zijn, ontbreekt. Van elke 100 pagina's uit die boeken ontbreken er dus 17.

Dat probleem blijkt te bestaan bij de series van 1830 - 1838. Vanaf de serie 1848 - 1851 gaat het een stuk beter.

Het is niet zo dat mensen pagina's uit de boeken hebben gescheurd om informatie over hun voorouders eruit te halen.

De boeken waren oorspronkelijk wel ingebonden maar hadden geen band. Hierdoor zijn aan de

buitenkant waarschijnlijk door slijtage pagina's verdwenen aan het begin en eind van het boek. Dus als men een naam zoekt met een A, is er een kans dan men een probleem ondervindt.

De boeken zijn steeds in Suriname gebleven omdat de mensen na 1863 in de Burgerlijke Stand moesten worden opgenomen. De boeken waren dus nodig om te controleren wie er in de Burgerlijke Stand terecht kwam, van wie men afstamde, etc. Ze hebben een tijd lang ook gelegen bij het CBB (Centraal Bureau Bevolking) voor dat doel. Tot 1950-1960 waren er nog mensen in leven die in deze boeken hebben gestaan. Hun geboorteverklaring was dus hun vermelding in het slavenregister. Daarom zijn ze nooit naar Nederland gehaald.

De boeken liggen nu in het depot van het Nationaal Archief in Suriname, onder zoals dat wordt genoemd '*geklimatiseerde conditie*'. En ook al zou de airconditioning uitvallen, met de bescherming van de archieven is rekening gehouden.

Er zijn geen (papieren) kopieën gemaakt van de boeken maar de boeken zijn gescand. Zowel in Nederland als in Suriname is er nu een gescande set van de boeken.

Engelsen

Vanuit koloniaal perspectief ontleende Suriname zijn waarde vooral aan de plantages. Daar kwamen allerlei waardevolle grondstoffen vandaan. Dat vonden niet alleen de Nederlanders maar ook de Engelsen.

Rond 1800 komen de Engelsen in oorlog met de Fransen. De Nederlanders zijn bondgenoot van de Fransen. In 1804 wordt Suriname bezet door de Engelsen. Het wordt een Engelse kolonie.

Toen het Engelse parlement in 1807 besloot om de trans-Atlantische slavenhandel af te schaffen, viel Suriname onder deze bepaling. Formeel is er dus vanaf 1807 geen trans-Atlantische slavenhandel meer naar Suriname.

Rond 1815 komt Suriname weer onder Nederlands bestuur en koning Willem 1 committeert zich eraan om het verbod op de trans-Atlantische slavenhandel te handhaven. Daarom wordt ook de *Gemengde Brits - Nederlandse rechtbank* ingesteld (zie scriptie Niels van Corven).

Dit heeft echter niet tot gevolg dat de slavernij in Suriname op dat moment verdwijnt. Het betekent ook niet dat de slavenhandel *binnen* Suriname verdwijnt want mensen in Suriname mogen gewoon worden verkocht onder bepaalde voorwaarden. Van Galen laat op scherm een trieste afbeelding zien (een tekening van de Belgische schrijver/tekenaar *Pierre Jacques Benoit* rond 1830) van een openbare verkoop (vendue) van een vrouw met haar kinderen op een veiling. Benoit schrijft daarbij dat de vrouw een relatie had met een vrije man. Ze waren geld aan het sparen om haar en haar kinderen te manumitteren. Het geld dat ze aan de overheid hiervoor moesten betalen hadden ze bijna bij elkaar, maar dan overlijdt de man plotseling. Zij beschouwde zichzelf en haar kinderen op dat moment als vrij persoon. Maar het bleek dat haar status nog steeds een van 'slaaf' was. Zij werd als inboedel beschouwd en kon dus worden verkocht samen met haar kinderen. Een triest verhaal !

Het gegeven dat de vrouw samen met haar kinderen wordt verkocht, is typisch iets dat in Suriname speelde. In de 18e eeuw had men al bedacht dat het schandelijk zou zijn als kinderen los van hun moeder zouden worden verkocht. Sinds 1784 was er een wet in Suriname waarin stond dat kinderen niet verkocht mochten worden, zolang hun moeder nog leeft. Wettelijk gezien konden gezinnen dus niet uit elkaar worden gerukt. De bepaling werd letterlijk nageleefd. Dit betekent bijvoorbeeld dat als er een vrouw is van 90 met een dochter van 65, een kleindochter van 40 en een achterkleindochter van 20 die pas een kind had gekregen dat niemand van deze familiegroep los van elkaar mocht worden verkocht. Alleen bij hoge uitzondering werd dat gedaan, en wel als iemand vrij werd gelaten. In de slavenregisters zie je dan ook dat indien grootmoeder, dochter, kleindochter, etc. verkocht worden, allen als één groep overgaan van de ene eigenaar naar de andere eigenaar.

De mannen of vaders gingen niet mee want die bestonden administratief gezien niet. Die werden zoals al eerder aangegeven niet geregistreerd. Heel bizar natuurlijk volgens van Galen, maar de wettelijke fictie was *'mensen in slavernij hebben geen vader, maar alleen een moeder en de eigenaar van de moeder is ook eigenaar van het kind'*.

Direct nadat de wet op het verbod van de trans-Atlantische slavenhandel aangenomen was, ontstond er een *driehoekshandel* met name met Martinique, een Franse kolonie. De Fransen hadden zich niet gecommitteerd aan het Britse verbod op de trans-Atlantische slavenhandel. Om het verbod te omzeilen haalden ze vanuit Afrika mensen naar Martinique. Deze mensen waren dan officieel (tot slaaf gemaakte) West-Indische mensen die alsnog werden verkocht aan Suriname. Tot 1823 bleef dit op vrij grote schaal doorgaan. Van de ruim 50.000 mensen die rond 1830 in Suriname in slavernij leefden, kwamen 'meer dan 5.000 mensen op zo'n manier naar Suriname.

Invoering slavenregister

In 1826 werd de wet aangenomen van Koning Willem 1 waarbij het slavenregister werd ingevoerd. In 1830 komen de eerste registers tot stand.

De Nijmeegse historicus toont een scan uit een register van 1848 en vertelt wat je er allemaal in kunt zien. Er staat eerst een lijst met namen, alleen voornamen wel te verstaan, want mensen mochten geen achternaam hebben. Vervolgens krijg je het geslacht, geboortjaar, naam van de moeder, en eventueel informatie waar mensen naar toe zijn gegaan, of ze vrij zijn verklaard of overleden zijn, etc. Boven staat de naam van de plantage of van de eigenaar. Op het moment dat iemand op zoek gaat naar zijn voorouders is het belangrijk te weten aan welke plantage de persoon was verbonden. Want als alleen op voornaam wordt gezocht, kan men tientallen namen tegenkomen en is het moeilijk de juiste persoon te achterhalen. In feite diende de naam van de plantage als achternaam. Omdat men geen andere alternatieven had om mensen te onderscheiden probeerden plantages dan ook zo veel mogelijk verschillende voornamen te gebruiken. Er is dan ook veel meer variatie in (voor)namen van mensen in slavernij dan na de slavernij.

In tegenstelling tot de registers van particuliere slaveneigenaren, zijn de slavenregisters van de plantages in zoverre beperkt dat er weinig informatie staat over de aan- en verkoop van mensen omdat ze meestal niet los werden verkocht. De meeste mensen en hun nakomelingen bleven op hun plantage tot minimaal 1863.

Naarmate de emancipatie dichterbij kwam werd de informatie steeds uitgebreider. Van Galen toont een voorbeeld van een plantage (plantage Munnickendam) met de namen van kinderen tussen 1854 en april 1858. Hierin staat behalve de aangiftedatum van de geboorte ook de feitelijke geboortedatum van de kinderen vermeld. In oudere registers staat alleen de mutatedatum vermeld. Voor plantages die verder van de stad hebben gelegen kon dit betekenen dat de aangiftedatum van de geboorte van enkele kinderen een en dezelfde dag is, want als de eigenaar toevallig op de betreffende dag naar de stad moest, kon hij gelijk alle briefjes inleveren.

Hoe kan men nu zelf zoeken?

Op de website van het Nationaal Archief staat al een index van alle mensen die in 1863 zijn vrijgekomen. Dat is de index emancipatie 1863, ooit gemaakt door de heren Ten Hove en Helstone. Van Galen laat een voorbeeld zien van een familienaam. Als je de naam intikt, krijg je een hele lijst van personen met dezelfde familienaam die op een of andere manier familie van elkaar zijn. Uit de registers van 1863 is dat maar deels te halen. Soms wordt de relatie erbij vermeld maar vaak niet.

Als een van de toehoorders vraagt wat *'borderel'* betekent, legt de gastspreker uit dat dit de aangifte is die eigenaren moesten indienen om in 1862/1863 in aanmerking te komen voor de uitbetaling van 300 gulden per persoon. Lijsten dus van personen van wie zij claimden dat zij eigenaar waren. Hierdoor is er ook vrij veel informatie over deze mensen bewaard gebleven.

Voorbeeld

Van Galen vervolgt zijn verhaal over de betreffende familie en bespreekt de situatie van een bepaalde vrouw (A) uit deze familie. Uit het register van A blijkt dat zij geboren is in 1834 en als 29 jarige werkte als veldmeid op de plantage 'Paradise' in Nickerie, een Engelstalige plantage. Als men vervolgens het register van Paradise erbij pakt met de naam van A, bij wie ook 1834 als geboortjaar staat, dan moet het wel dezelfde persoon zijn geweest.

In het register van Paradise staat ook de naam van de moeder van A vermeld (M-A). En als men verder kijkt ziet men vervolgens twee andere vrouwen (E en B2) die dezelfde moeder hebben als A. Enkele pagina's terug is verder te zien dat M-A (moeder van A, E en B2) in 1816 is geboren en dat haar moeder (B) dezelfde voornaam had als B2. Dat verklaart waarschijnlijk waarom een van M-A 's dochters B2 heette. Want de mensen hadden geen achternaam en om toch onderscheid te maken werd soms een cijfer toegevoegd. Verder is te zien dat behalve M-A nog drie andere vrouwen kinderen zijn van dezelfde B. Op die manier krijg je in de vrouwelijke lijn een hele stamboom.

Elders in het register is te lezen dat de hele familiegroep rond M-A oorspronkelijk afkomstig was van de plantage Union en in 1857 is overgeschreven op de lijst van plantage Paradise. Mensen mochten niet los worden verkocht. Als er meer personeel nodig was, kocht men een hele plantage op die het niet zo goed meer deed en nam dan de mensen van die plantage over.

Als we teruggaan naar het oude register van 1838-1848 dan komen we B tegen die de moeder is van M-A. B sterft in december 1842. Er staat helaas niet bij hoe oud ze is en er staat ook geen moeder vermeld. Het spoor van deze familie eindigt dus bij B die in de 18e eeuw moet zijn geboren. Op deze manier kan men terugzoeken tot in de laat 18e eeuw (1780/1790).

Beseft moet worden dat men begonnen is deze registers pas bij te houden nadat de trans-Atlantische slavenhandel was afgelopen. De informatie in de registers is dus van na deze periode. We vinden er geen informatie over de manier waarop mensen vanuit Afrika naar Suriname zijn gekomen.

Maar met de informatie over de mensen in slavernij zijn we er natuurlijk nog niet. Deze informatie komt in de zomer van 2018 online. Maar het team van van Galen heeft grotere plannen. Voor voorouderonderzoek wordt samen met de *Stichting voor Surinaamse Genealogie (SSG)* nagegaan of het mogelijk is om ook de Burgerlijke Stand online te zetten, zodat velen ook de tijd daarna kunnen overbruggen tot de generatie van hun grootouders. Er is dan voor velen een verbinding met het verleden. Ook andere groepen komen hierbij kijken, want na 1863 bestaat Suriname niet alleen uit mensen afkomstig uit slavernij. Naast inheemse groepen die er al waren, kwamen later ook Chinezen, Hindostanen, Javanen, Boeroes en allerlei andere groepen die allemaal deel zijn gaan uitmaken van de Surinaamse samenleving. Al die groepen willen zij ook meenemen. De grote droom van het onderzoeksteam van van Galen is om dat te doen tot en met de Volkstelling van 1950. Maar daar gaan nog zeker een paar jaar overheen voordat dit zover is, want zoiets doe je niet binnen twee jaar.

Naamgeving

Zoals reeds gezegd hadden mensen die in slavernij leefden alleen een voornaam. Ze mochten ook geen achternaam hebben van het gezag.

De voornamen werden niet gegeven door de ouders van het kind maar door de eigenaar. We komen in die periode de volgende vijf categorieën voornamen tegen:

1. Christelijke namen (komt het meest voor)
2. Afrikaanse namen
3. Namen gebaseerd op de klassieke oudheid of beroemde personen
4. Namen die geografische aanduidingen zijn

5. Namen die verwijzen naar iets anders dan naar de vier bovenstaande categorieën. Bijvoorbeeld 'Eersteling' (waarschijnlijk is dit het eerste kind geweest van iemand).

Velen vragen zich af of mensen voordat ze in Suriname aankwamen een eigen Afrikaanse naam hebben gehad. Afrikaanse namen gaan kennelijk pas een rol spelen wanneer een bepaalde Europese naam veelvuldig voorkomt. Achter de veel voorkomende namen staat dan wel eens een Afrikaanse naam om te voorkomen dat er verwarring zou ontstaan. Bijvoorbeeld 'Cubi' of 'Aruma'. Ook al gaf men de eigenaar het gevoel dat hij de macht had over wat er gebeurde, op die manier behield men toch enigszins de ruimte om iets van zichzelf te hebben, om zelf een eigen naam te houden.

In 1863 is te zien dat mensen die vrijkomen en een Afrikaanse naam hebben, een Europese naam aannemen. 'Een christelijke naam was respectabel en daar kon je beter mee voor de dag komen', zo was de opvatting destijds. Mensen hadden er dus belang bij om zich bijvoorbeeld *Petronella* te noemen in plaats van *Cubi*, zegt van Galen.

Een interessante vraag is of de namen van de mensen veranderen door de tijd heen. Krijgen mensen bijvoorbeeld normalere namen naarmate de afschaffing van de slavernij dichterbij komt? Dat lijkt volgens de Nijmeegse onderzoeker niet zo te zijn geweest.

Tot aan het laatste jaar van de slavernij kom je kinderen tegen die namen krijgen van de eigenaar met een nogal racistische ondertoon.

We moeten beseffen dat het mensen zijn geweest die toch iets van hun leven hebben proberen te maken. Ze hadden geen keus. Ze waren in slavernij en moesten het ermee doen. En tegelijkertijd besef je hoe racisme door die bladzijden heen verweven zit. Bijvoorbeeld door het gegeven dat mensen niet in gezinsformatie werden opgeschreven, maar eigenlijk alleen als eigendom van de eigenaar. Vaders worden niet vermeld, terwijl we van veel van de mensen weten dat zij in gezinsvorm leefden op de plantages.

De spreker gaat verder met een voorbeeld in een register met de naam '*Johannes van van Ommeren*'. Die 'van van' is geen schrijffout van de ambtenaar. Wat is hier aan de hand? Tot 1831 is het volgens de regels in Suriname zo geweest dat iemand die vrijkomt uit slavernij, de achternaam krijgt van de voormalige eigenaar. Dus Johannes is in eigendom geweest van een zekere mijnheer of mevrouw van Ommeren. Het woord 'van' werd er standaard tussen gevoegd.

Het tussenvoegsel 'van' was een tijdje niet zo populair in Suriname want dat duidde erop dat je afkomstig was uit een familie in slavernij. In sommige gevallen liet men later dan ook het tussenvoegsel 'van' weg. Dat wilde eigenaren eigenlijk niet en daarom is toen een regeling ingevoerd waarbij men geen achternamen meer mocht gebruiken die al bestonden in Suriname. Er ontstaat dan een situatie dat nieuwe namen werden bedacht of dat namen worden omgedraaid. De naam De Vries werd dan bijvoorbeeld Vriesde.

In 1863 wordt een commissie benoemd die mensen moet inschrijven in de Burgerlijke Stand en achternamen moet bedenken. Je krijgt vervolgens heel wat typisch Nederlands klinkende namen die nog niet bestonden, want een naam als Janssen mocht bijvoorbeeld niet. Je krijgt dan namen zoals Purperhart, Wijntak, etc. die niet in Nederland voorkomen, maar wel heel erg Nederlands klinken. Uit deze opdracht van de commissie kwamen dan ook verschillende stedennamen voort.

Omdat bijna iedereen in de registers bij naam en toenaam wordt genoemd is het waardevolle hiervan dat je allerlei andere bronnen die te maken hebben met slavernij eraan kunt koppelen. Bijvoorbeeld krantenartikelen (te vinden via Delpher.nl), juridische registers waarin je de namen van mensen ziet terugkomen en hierdoor beter kunt begrijpen wat er met hen is gebeurd. Verder zijn er

manumissieverklaringen met namen van mensen die tussen 1830 en 1863 zijn vrijgekomen. Mocht iemand op zoek gaan naar zijn voorouders en hun naam niet tegenkomen in de emancipatieregisters, dan kan er altijd nog gekeken worden in andere bronnen.

Reikwijdte slavernij

In die tijd was slavernij overal in Suriname, ook in de kerk. Dat gold zowel voor de Joodse kerk, de Protestantse kerk, de Katholieke kerk als voor de Hernhutters (EBG). Iedere kerkgemeenschap stond in de slavenregisters met een of meer mensen, want deze waren vaak personeel van de kerk. Datzelfde gold ook voor mensen die zelf uit slavernij kwamen, want veel van deze mensen hadden later mensen als eigen bezit. Dat had twee redenen.

(1)

Het ligt voor de hand dat als je zelf vrijkomt, jij ook jouw eigen vrouw, man, kinderen of moeder vrij wilt hebben. Maar dan zal je deze mensen eerst zelf moeten kopen. In feite ben je dan de eigenaar van jouw eigen familieleden, voordat ze worden vrijgelaten.

(2)

Rond 1830 leeft bijna 90% van de mensen in slavernij. De situatie kan dan bijvoorbeeld voorkomen dat iemand zich heeft kunnen vrijkopen, een goede ambachtsman is en een timmermansbedrijf heeft waarvoor hij ook personeel nodig heeft. Maar om personeel aan te trekken zal hij eerst hiervoor mensen moeten kopen.

Tijdsbeeld

Het feit dat mensen in de boeken staan vermeld, zegt nog niets over de wijze waarop zij in Suriname werden behandeld. Op basis van de boeken kan hierover vrijwel niets worden gezegd.

Al met al moet beseft worden dat voor de mensen in Suriname in 1830, ook als zij zelf in slavernij leefden, slavernij onderdeel was van een wereld zoals slavernij in elkaar zat. Zij wisten niet beter en konden niet weten dat 33 jaar later de slavernij zou worden afgeschaft.

De onderzoeker doet tenslotte een beroep op degenen die de boeken gaan raadplegen om de mensen in die tijd niet te beoordelen naar onze huidige maatstaven, maar om deze in de eerste plaats te gebruiken als bron om te lezen wat deze geschiedenis inhoudt.

De werkgroep Caribische en Aziatische Cultuur Nijmegen bedankt aan het eind van de lezing de heren van Galen en van Corven voor de moeite die zij hebben genomen om de bevindingen van hun studie te delen met anderen.

Nijmegen, mei 2018.